

slaving, de relatie met zijn vader, de manier waarop zijn huwelijk tot stand kwam, de relatie met z'n maîtresse, de relatie met zijn zakelijke compagnon, en ook over zijn psychoanalyse. Maar de verhaallijn is niet het belangrijkste. Dit is een psychoanalytische roman omdat Zeno voortdurend zijn gevoelens, gedachten en gedrag uitgebreid onderzoekt. Het psychoanalytisch luisteren en de 'gleichschwebende Aufmerksamkeit' zijn te herkennen in de gedetailleerdheid waarmee hij zijn herinneringen beschrijft. En vooral, ja boven alles uit, is dit een psychoanalytische roman om de eerlijkheid en de waarachtigheid die Zeno nastreeft. Ook als hij in het boek probeert het met zijn geweten op een akkoordje te gooien, wanneer eerlijkheid en gemakzucht met elkaar in strijd raken. Hij is geen modelmens, maar laat het geregeld afweten en kiest de weg van de minste weerstand: veel goede bedoelingen en falende pogingen. Menselijk, al te menselijk.

Als je geïnteresseerd bent in psychoanalyse, zullen de trage bewegingen van de mind je boeien. En als deze trage bewegingen van de mind je interesseren, dan zal de psychoanalyse je boeien. De taai aandacht die het boek laat zien en vraagt bij het gelezen worden beviel mij goed en smaakte naar meer. Voor mij was deze psychoanalytische roman een ware steppingstone op weg naar mijn bestemming achter de bank.

Italo Svevo is het pseudoniem van Aron Ettore Schmitz. Hij schreef *Bekentenissen van Zeno* in 1923. Het was zijn derde roman. Zijn vriendschap met James Joyce is uitgebreid beschreven (zie onder andere Staley 1964). Svevo vertaalde Freuds *Traumdeutung* naar het Italiaans (Wikipedia). Hij verongelukte in 1928 op 67-jarige leeftijd.

Literatuur

MATSIER, N. (1975). Nooit meer roken. *De Revisor*, 2, 65-70.

MINERBI TREITEL, R. (1971). Zeno Cosini — The

meaning behind the name. *Italica*, 48(2), 234-245.

MOLONEY, B. (1972). Psychoanalysis and irony in 'La Coscienza di Zeno'. *The Modern Language Review*, 67(2), 309-318.

STALEY, T.F. (1964). The search for Leopold Bloom — James Joyce and Italo Svevo. *James Joyce Quarterly*, 1(4), 59-63.

De complexiteit van een eenvoudige man

Bespreking van

André Baillon (1925). *Un homme si simple*. Brussel: Espace Nord.

CHRISTINE FRANCKX

In een kleine, onafhankelijke Bretonse boekenwinkel kwam ik dit boekje toevallig tegen. Het maakte mij nieuwsgierig om de volgende redenen: de auteur, in 1875 te Antwerpen geboren, had in zijn hoedanigheid van journalist tijdens de Eerste Wereldoorlog geweigerd mee te werken met de Duitse bezetter en kreeg daarvoor een uitkering van de Belgische Staat. Vervolgens was hij in 1920 uitgeweken naar Parijs, waar hij verschillende malen opgenomen diende te worden in het psychiatrisch ziekenhuis La Salpêtrière, vermoedelijk naar aanleiding van paranoïde psychotische episodes. Bovendien bleek Baillon ondanks alle moeilijke persoonlijke en historische perikelen toch verschillende literaire prijzen te hebben ontvangen en vermeldde de biografie een passioneel, stormachtig, maar verscheurend liefdesleven. Wat echter de doorslag gaf om het werkje uit 1925 aan te schaffen was het citaat op de achterflap: 'Ce solitaire, cet écorché vif, a fait de sa vie la matière première de son oeuvre': 'Deze eenzaam, deze levend gevilde man, maakte zijn leven

tot het ruwe materiaal van zijn werk. › De lectruur levert een boeiende reis op door de tijd van Freud en de woelige maatschappelijke periode waarin West-Europa toen verkeerde tegen de achtergrond van een verblijf in het ziekenhuis waar Charcot (1825-1893) ›de gekken, de hysterici, verzorgde‹. De schrijver noemde zijn hoofdpersoonage en alter-ego trouwens Jean Martin, wellicht niet toevallig ook de voornamen van Charcot. Men krijgt bovendien een intiem beeld van de ontwikkeling van een paranoïde psychose en de wanhopige pogingen van de ik-persoon om zijn gezond verstand vooralsnog te bewaren, namelijk door zijn toevlucht te nemen tot verschillende deelpersoonlijkheden. Baillon schreef dit verslag van zijn verblijf in La Salpêtrière op een moment dat zijn bekendheid in literaire kringen op een hoogtepunt stond; het boek werd internationaal zeer positief onthaald. Hij is echter de geschiedenis in gegaan als ›de waanzinnige schrijver‹ en beëindigde zijn tragische leven met een overdosis slaapmiddelen in 1932. In Luik werd later een Club André Baillon opgericht ten behoeve van psychiatrische patiënten die na hun residentieel verblijf een transitieperiode met therapeutische omkadering wensen alvorens het gewone leven weer op te nemen. De levensgeschiedenis van Baillon is tragisch te noemen. Hij werd wees op zeer jonge leeftijd en verbleef vervolgens gedurende elf jaar in een reeks strenge Vlaamse katholieke internaten, wat hem levenslang ›zwakke zenuwen‹ opleverde. De belangrijkste vrouwen in zijn leven zorgden elk afzonderlijk voor aparte aspecten van zijn persoonlijkheid. Hij besluit zijn eerste echtgenote (*la bien matérielle*) achter te laten in Brussel voor een tweede, pianiste (*plus près de son cerveau*), met wie hij naar Parijs vertrekt, doch wier adolescente dochter hem zodanig het hoofd op hol bracht dat hij psychisch instortte. In de rust die het verblijf in het ziekenhuis hem vervolgens verschaftte kon hij zich, ver van de dagelijkse

beslommeringen, voltiids wijden aan de passie voor het schrijven. Een gelijkaardige ervaring had Vincent van Gogh vijfentwintig jaar eerder tijdens diens verblijf in Saint-Rémy-de-Provence.

Het boek is een pareltje door de manier waarop het relaas van de ziekte wordt weergegeven. De schrijver verhaalt zijn wedervaren in vijf *confessions*, waarvan er vier gericht zijn aan zijn behandelend psychiater en één aan een denkbeeldige patiënt. Hiermee bespeelt de auteur drie registers: ten eerste een religieus debat tussen het Goede en het Kwade, want hij wordt verteerd door de verboden liefde voor de minderjarige dochter van zijn partner; ten tweede het medische register, waarbij de symptomatologie en de evolutie van de ziekte gedetailleerd worden weergegeven; en ten derde een literair genre. Baillon was bekend met Russische schrijvers, en voor critici vallen de overeenkomsten met Tolstoj en Dostojewski op. Vanuit psychoanalytische hoek geeft dit geschrift een interessant inzicht in de betekenis en genese van de ontubbeling van de persoonlijkheid. Baillon analyseert zichzelf *comme si c'était un autre*. Hij introduceert zich in de eerste confessie aan zijn geneesheer als *Jean Martin, monsieur l'interne*. Maar al snel gaat het ook over Martin I en Martin II, de egoïstische Martin en de liefdevolle Martin, beiden droevig en lijdend. De vrouwen beheersen de belevingswereld van Baillon, alias Jean Martin de schrijver/patiënt: ze verstikken en verwarren. Het lijkt alsof de ik-figuur zich probeert staande te houden door zich te identificeren met hen als in een adhesieve identificatie. Maar alle nabijheid schrikt af en hij vlucht steeds verder, letterlijk door zich te isoleren, maar ook door meer en meer in de waanzin terecht te komen. De relatie met zijn partner Germaine en die met haar dochter Michette versmelten in het relaas, en ook in de verliefde vriendschap van het meisje met een jongere adolescente verliest de lezer de

draad van het verhaal. De vlucht naar Parijs vanuit Brussel betekent een voorbode van de psychische decompensatie van Jean Martin. De stad van het licht blijkt een immer sombere, ongestuvige omgeving te zijn. Waar hij hoopte op succes met het schrijverschap, is hun lot armoede en afwijzing geworden. Germaine moet werken als poetshulp om het gezin in leven te houden en de droom spat uit elkaar.

Het staat buiten kijf dat Baillon een erudiet man was met een grote kennis van wereldliteratuur en klassieke muziek. Het boekje wemelt van de impliciete verwijzingen naar en woordspelingen op klassieke teksten en muziekstukken. Wat me in het boek ook bijzonder trof was de wijze waarop een psychose in die tijd met voorzichtige menselijkheid tegemoet werd getreden. Dit was de tijd vóór efficiënte psychofarmaca; van collocatie was nog geen sprake. De paranoïde man

die op dat ogenblik al geruime tijd anorectisch is en al gedurende verschillende nachten lijdt aan volstrekte slapeloosheid, heeft voldoende ziekte-inzicht om zich door de huisarts al wandelend te laten begeleiden naar La Salpêtrière. Daar wordt hij door de verpleegsters met witte kappen (*les anges*) opgevangen, in bad gezet en gekleed in het «plunje» dat voorzien is voor patiënten. Een warme handdoek waarmee hij wordt afgedroogd, de donkere ogen van die ene verpleegster, de strikte regels van het ziekenhuis waartegen niet geprotesteerd wordt en die doen eten en slapen, de zachte glimlach van de verpleegster die 's nachts waakt, en zoveel tranen die zijn hoofdkussen nat blijven maken. De lezer voelt de dankbaarheid van de zieke om al die goede zorgen en om de eindelijke rust.

Een pareltje, nogmaals, dat een Nederlandse vertaling verdient!